

*K vývoji českého odborného diskurzu: proměny struktury časopiseckých statí v průběhu osmdesáti let**

JANA HOFFMANNOVÁ***

CITATION: Hoffmannová J., 2023, *K vývoji českého odborného diskurzu: proměny struktury časopiseckých statí v průběhu osmdesáti let*, „Stylistyka” XXXII: 129–148, <https://doi.org/10.25167/Stylistyka32.2023.8>

1. Úvod

1.1. Záměrem grantového projektu řešeného v poslední době v Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR je zpřesnění charakteristiky současného odborného diskurzu se zaměřením na strukturu časopiseckých článků: jak jsou hlavní části článků (úvod – středová část – závěr) obsazeny víceméně standardizovanými kroky a postupy. Např. v části úvodní jde o stanovení cíle/tématu a o zdůvodnění jeho relevance; o odkazování na literaturu k tématu, o naznačení mezer v dosavadním výzkumu; o položení výzkumných otázek; a zároveň

---

* Příspěvek byl zpracován v rámci projektu Technologické agentury České republiky č. TL05000309 s názvem *Frázová banka akademické češtiny a její využití ve výzkumu a výuce akademického psaní*.

** <https://orcid.org/0000-0003-1441-8347>, Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, Praha, hoffmannova@ujc.cas.cz

o zachycení prototypických metatextových frází, jimiž jsou jednotlivé kroky vyznačovány. Fráze typu *Cílem našeho článku je upozornit na...; Tomuto problému nebyla dosud věnována dostatečná pozornost...* jsou vyhledávány s pomocí vytvořeného korpusu časopiseckých statí, budou podrobeny česko-anglické komparaci a výsledky (v podobě „frázové banky“) budou využity při výuce akademického psaní u studentů a doktorandů.

Můj článek by měl k tomuto výzkumu přidat aspoň dílčí historický rozměr: hlavní české lingvistické časopisy *Naše řeč* a *Slovo a slovesnost* vycházejí už od roku 1916, resp. 1935; je tedy možno porovnat strukturu publikovaných statí a užívané fráze např. v letech 1935–1940 a o 80 let později, v letech 2015–2020. Srovnání by mělo ukázat některé aspekty vývoje českého odborného diskurzu a případně jeho ovlivnění (v posledních desetiletích) akademickým diskurzem vedeným v angličtině.

Literatura k tomuto tématu je rozsáhlá a náleží do několika tematických okruhů. Jsou to jednak práce věnované českému odbornému stylu/textu/diskurzu (např. Čmejrková, Daneš, Světlá 1999; Čmejrková 2013; Kaderka 2016); dále práce věnované akademickému psaní (např. Mauranen 1993; Duszak 1994; Čmejrková 1996; Hyland 2009; Chovanec 2012; Fišer 2016) a tomu, jak se s ním vyrovnávají čeští, případně slovenští autoři (Kozubíková Šandová 2019; Ferenčík 2021). Řada studií je věnována speciálně přítomnosti subjektů v textu, hlavně vztahu autorského singuláru a plurálu (Čmejrková 2007, 2008; Dontcheva-Navrátilová 2013; Chejnová 2014; Walková 2020; Sojka 2022); tady lze navázat už na klasickou studii V. Mathesia (1943). A pak jsou tu ještě práce věnované frázovým bankám, jejich přípravě a vývoji; za všechny uvádím aspoň J. Morleyho (2015), jemuž náleží zásluhy o frázovou banku zpracovanou v Manchesteru, ke které se zatím vztahují všechny další podobné snahy.

1.2. A teď už přikročím k dosud získaným výsledkům svého srovnávání příspěvků ve *Slově a slovesnosti (SaS)* a *Naší řeči (NR)* ve dvou uvedených obdobích. Soustředila jsem se ve všech číslech obou časopisů pouze na články a studie (nechala jsem stranou příspěvky rozhledové, recenze, zprávy atd.). *Naše řeč* vycházela ve starším období v rozsahu deseti čísel za rok (některá čísla byla ale spojována, např. číslo 1–2 apod.); rozsah čísel byl tudíž nevelký a články krátké. Výjimku tvoří č. 6–7 z r. 1935 s výjimečně velkým rozsahem a počtem článků; je věnováno k šedesátým narozeninám prof. Emilu Smetánkovi, vynikajícímu českému bohemistovi – jde tedy vlastně

o „Festschrift“. *Slovo a slovesnost* vychází od počátku v počtu čtyř čísel za rok, zvětšený rozsah lze zaznamenat v novějším období u čísel monotematických (vydávaných zhruba jednou za dva roky). Pro srovnání:

SaS 1935–1940: 107 článků zabírá 1011 stran, průměrná délka článku 9,5 s.

SaS 2015–2020: 58 článků zabírá 1254 stran, průměrná délka článku 21,6 s.

NŘ 1935–1940: 230 článků = 1225 stran, průměr 5,3 s.

NŘ 2015–2020: 114 článků = 1525 stran, průměr 13,3 s.

Články v *SaS* jsou tedy vždy podstatně delší než v *NŘ*; a v obou časopisech se průměrný rozsah článku v novějším období proti období staršímu více než dvakrát zvětšil. V sledovaných ročnících *NŘ* z pozdějšího období se objevily tři anglické články (dříve se cizojazyčné texty překládaly). V *SaS* v pozdějším období vyšlo sedmáct anglických článků (časopis je impaktovaný a na uveřejňování anglických příspěvků se programově zaměřuje), výjimečně i text německý nebo ruský. Cizojazyčné články jsem při své analýze nechala stranou, což neplatí o (několika málo) textech slovenských, které byly otištěny v *SaS*.

Srovnávání mohou začít např. tím, že ve starším období se mezi autory *NŘ* (230 článků) neobjevila ani jediná žena; v *SaS* se v tomto období objevily tři články (z celkových 107) napsané dámami. V období nedávném nacházíme v *NŘ* mezi autorskými subjekty už 79 žen, v *SaS* 41 žen; v tom se situace ve vědeckém výzkumu a publikování jeho výsledků tedy diametrálně změnila. Tyto počty už ale nemůžeme vztahovat k počtu článků, což souvisí s další podstatnou proměnou. Ve starším období neměl totiž téměř žádný článek více než jednoho autora (jen v *NŘ* se několikrát k autorovi připojil člen redakce); výraznou výjimkou je pouze kolektivní vystoupení deseti předních českých spisovatelů v *SaS* v roce 1936 s příspěvkem věnovaným stému výročí úmrtí básníka Karla Hynka Máchy (E. F. Burian, K. Čapek, J. Čep, J. Durych, F. Halas, J. Hora, Ó. Lysohorsky, V. Nezval, V. Vančura, V. Závada: *Básnický dnešek a K. H. Mácha*). Naproti tomu v 21. století jsou články se dvěma, třemi i větším počtem autorů spíše pravidlem než výjimkou; a velký počet autorů (i 7) souvisí s tím, že jsou publikovány výsledky dlouhodobé práce soudržného vědeckého týmu, např.:

Jarmila Panevová, Eva Hajičová, Václava Kettnerová, Veronika Kolářová, Markéta Lopatková, Marie Mikulová, Magda Ševčíková: Funkční generativní popis – rámeček pro konzistentní popis gramatiky

Šárka Zikánová, Lucie Poláková, Pavlína Jínová, Anna Nedoluzhko, Magdaléna Rysová, Jiří Mirovský, Eva Hajičová: Zachycení výstavby textu v Pražském závislostním korpusu

2. Členění časopiseckých článků v období 1935–1940

Pokud jde o výstavbu časopiseckých článků, ve starším období jsou texty (pravda, většinou krátké) zejména v *NŘ* členěny obvykle pouze do odstavců. Nejsou členěny do oddílů, které by byly číslovány, či dokonce opatřeny vlastními nadpisy; výjimečně jsou oddíly vyznačeny např. hvězdičkou. Není oddělen úvod a závěr článku (resp. někdy pouze implicitně: v posledním odstavci textu se objeví výrazy *Závěrem* či *Na závěr*; *Končím...*, *Uzavírám...* apod.). Odkazy na dosavadní výzkum a jeho mezery, informace o cíli článku, důležitosti tématu či o potřebě dalšího výzkumu jsou sice někdy uváděny, ale nejsou soustředěny do úvodu či závěru stati. Naprostou výjimku tu tvoří příspěvky známého systematika Vladimíra Šmilauera (všichni čeští bohemisté se během studia seznamují s jeho knihami, bohatě členěnými na kapitoly, oddíly, paragrafy, s mnohaúrovňovým číslováním). Ostatní texty v *NŘ* jsou nehierarchizované, mají volnou strukturu, někdy i narativní povahu a chronologické uspořádání (rekapitulace vzniku slovníku apod.) Článek často na počátku vskočí „in medias res“, bez jakékoli metatextové rétoriky, a ani poslední věta nebývá proklamací konce textu. Pravda, v *SaS*, s podstatně delšími texty, je hierarchizace a členění textu prostřednictvím (někdy) číslovaných nadpisů oddílů častější, vlastní zejména některým výrazným autorům. Krátké články v *NŘ* si někdy žádají pokračování v dalším čísle, což je oznámeno formulací *Ostatek příště*.

Hlavním prostředkem členění textu jsou tedy odstavce – orientační pomůckou pro čtenáře však leckdy nepředstavují, protože jsou velmi dlouhé: u V. Mathesia nebo J. Mukařovského v *SaS* i přes 50 řádků, u Oldřicha Friše v *NŘ* tvoří 4–5stránkový článek jeden odstavec, bez jakéhokoli dalšího členění. (I někteří současní autoři se samozřejmě dopouštějí příliš dlouhých odstavců, ale přece jen jejich délka nebývá tak extrémní.) Jejich výstavba není lineární, ale spíše digresivní, odstavce málokdy začínají tzv. topikálními větami. Rovněž metatextové formule vyznačují počátky odstavců spíše výjimečně (např. u M. Seemana: *Vylíčil jsem krátce...*; *Za důležitý znak koktavosti pokládám...*; *Je třeba se ještě zmíniti o poměru koktavosti a leváctví...*; *Již výše jsem se zmínil...*; *Ke konci chci ještě krátce sděliti...*; *Doufám, že se mi podařilo ukázati...*). Autoři jen zřídka kladou výzkumné otázky, téměř nikdy nepředvádějí čtenářům otázky, jaké si kladou; ale např. v článku J. Hrabáka

v *SaS* tvoří otázka (*Jak souvisí s těmito sujetovými vlastnostmi stavba věty?*) dokonce samostatný odstavec a tím je mimořádně zvýrazněna. Autoři se nezaobývají metodologií, nezařazují „diskusi“, texty obsahují minimum úvahových prvků; jsou spíše deskriptivní, věcné, a zejména v *NR* nezřídka založené na hromadění fakt, na rozsáhlých výčtech, seznamech (příkladů, slovníkových dokladů či chyb nalezených v textech beletristických, ale i jiných). S tím souvisí i množství poznámek pod čarou – opět není vzácné ani u současných autorů, ale u těch starších (zvláště v *SaS*) jich bývá 40–50, v jedné studii Romana Jakobsona dokonce 132.

A dlouhým odstavcům odpovídají i dlouhá, složitá souvětí. To vše jsou jen další důkazy skutečnosti opakovaně konstatované např. S. Čmejkovou a F. Danešem: v první polovině 20. století se české vědecké texty svou výstavbou blížily textům stylu teutonského (srov. Galtung 1981 aj.); autoři se orientovali spíše na věcný obsah než na formu svých článků, rozhodně neměli snahu provést čtenáře textem a usnadnit mu vnímání sdělovaných informací. Rétorické prvky, textové orientátory a metatexty v *SaS* postrádají např. stati literárních vědců (A. Pražák, J. B. Čapek), estetiků, filozofů, ale i vynikajících představitelů Pražského lingvistického kroužku, jakými byli Roman Jakobson, Jan Mukařovský, Pavel Trost nebo Bohumil Trnka. Produkovali texty značně neosobní, objektivizující, „odlidštěné“ (srov. Duszak 1994).

3. Prezentace autorských subjektů v textech z období 1935–1940

Ke srovnávání v historickém průřezu se nabízí také způsob prezentace autorských subjektů v textu: dále se budu věnovat tomu, jak autoři využívají autorský singulár (*Pro názornost uvedu několik příkladů*), plurál (*Uvedeme ještě jeden příklad*), tzv. plurál inkluzivní podle Mathesia 1943 (*Srovnejme několik příkladů*) a formulace neosobní (*At' mluví příklady*).

3.1. Ve starším období jednoznačně dominuje autorský plurál; tuto konvenci zřejmě naprostá většina autorů dodržovala automaticky. Na „plurálu skromnosti“ (Kaderka 2016: 206 tu mluví o „skrývání autora v textu“) je založeno i množství tehdy užívaných metatextových frází, jaké shromáždíme pro frázovou banku:

Nebude tedy od místa, když o celé věci pojednáme obšírněji.

To bychom mohli dokládati množstvím příkladů.
Tento jev je v našem materiálu zastoupen hojnými příklady.
O tom chceme psát jindy a jinde. (Více o tom jinde.)
O tom jsme mluvili už výše... Jak o tom budeme ještě mluvit...
Podáváme další část poznámek... Nevylučujeme možnost...
Jak jsme již řekli... Máme na mysli... Jak jsme se tu pokusili ukázat... Jak jsme tvrdili
hned na počátku... Nemůžeme tvrdit...
Než přistoupíme k závěru, zmíníme se ještě o...
Zbývá nám tedy zjistit... Pokusíme se podati toho malý důkaz.
Shrnujeme... Abychom shrnuli... Mohli bychom shrnouti... Opakujeme ještě jednou...
Je/není naším záměrem... Účelem naší studie bylo... Naší snahou je...
Zde vycházíme z... Pojednali jsme zde o... Dospěli jsme k... Výše jsme uvedli...

V případě některých formulací, kde autoři odkazují ke svým vlastním textům, individuálním výkonům, postupům apod., by dnes možná mnozí z nás volili raději singulár:

J. Haller: Podáváme další část poznámek ke změnám a novotám, které proti dosavadní jazykové normě přináší Příruční slovník jazyka českého, vydávaný Českou akademií věd a umění. Podotýkáme k nim znovu výslovně, že všechna rozhodnutí PS o správnosti slov a vazeb jsou založena na bohatém materiálu, čerpaném z české literatury umělecké i odborné.

J. Mukařovský: V prvním čísle letošního ročníku „Slova a slovesnosti“ pojednali jsme o zvukové stránce Čapkovy prózy; poznamenali jsme však také, že tato stránka není konečným zájmem našeho rozboru.

3.2 Hojně využíván je ovšem i tzv. plurál inkluzivní (Mathesius 1943),¹ který zahrnuje kromě autora i potenciálního čtenáře, resp. celou diskurzní komunitu. Někdy se ovšem plurál autorský a tento plurál inkluzivní dají jen obtížně rozlišit:²

Tímto výkladem si vysvětlíme... Nyní se obrátíme k... Všimneme si... Tak se dostáváme k... Z toho můžeme usoudit, že... Viděli jsme... Jak uvidíme... Ještě musíme uvažovati o... Můžeme tedy předpokládat... Některé tyto rozdíly si stručně načrtne. Můžeme do

---

¹ Inkluzivní plurál je v časopiseckých textech velmi frekventovaný; při detailním rozboru by bylo možné s Mathesiem dále rozlišovat např. plurál adjunktivní a inkorporativní.

² To ukazuje i přístup M. Hirschové (2013: 97), která staví proti plurálu inkluzivnímu plurál autorský zařazený do kategorie, kdy je „my“ „jazykovou stylizací subjektu singulárního nebo odráží různé formy solidarizace mluvčího s adresátem“; tato charakteristika by však – v pojetí jiných autorů – odpovídala spíše plurálu inkluzivnímu. Autorka také názorně předvádí, že 1. osoba plurálu může i v rámci jediného souvětí referovat k různým subjektům.

jisté míry sledovat... Tím se dotýkáme důležité věci... Počneme tedy rozbor... Položíme-li si otázku... Než skončíme, všimněme si... Nyní přejdeme k rozdílu mezi... Jak pozorujeme... Shledali jsme... Zamýšlíme-li se nad..., musíme především připomenout...

Představě o inkluzivním plurálu asi nejlépe vyhovují fráze imperativní. Prozaik J. Durych si oblíbil výraz *Poslyšme*:

Nechme proto otázku (cizího vlivu) zatím stranou... Přihlédněme k... Nyní se zase vraťme k výše uvedené intonaci... Uvažme však... Přístupme nyní k... Připusťme... Vraťme se k... Uveďme definici... Zastavme se nyní...

Poslyšme nyní přesnost latiny kritické: Haec...

Poslyšme projevy utrhačnosti pokoutní: Ac ne cui ...

Poslyšme jízlivost úkladnou, když se jednalo o zavraždění Nerona: Ecquid in urbe ...

Poslyšme dvojverší...

3.3 Do hry tu ovšem vstupuje i specifikace žánru. *SaS* ve starším období publikovalo i texty přednášek Pražského lingvistického kroužku; tam je řečnická výstavba výraznější, objevují se prvky adresnosti, dialogizovanosti – kromě inkluzivního plurálu 1. osoby i 2. osoba plurálu:

F. Pujman: Z odpovědí mezi řádky vyčtete věc čtvrtou: poukazy na hudební překlad. [...] O zpívané mateřštině poučilo by vás několik věd.

F. Trávníček: Namítnete mi, že byl prostě předmětový genitiv kladný nahrazen akusativem [...] Neztratili jsme cit pro záporový genitiv, jak nám namlouvají jeho přísní strážci. Když jsem v mladších letech čítal přísné poučky o něm a můj jazykový cit se vzpíral tomu, abych říkal *nemám té knihy, nečetl jsem „Babičky“*..., vznikaly ve mně někdy pochybnosti, nemám-li opravdu poněkud otupělý jazykový cit. A snad i leckdo z Vás, pánové a dámy, octl se nebo se octne v podobné situaci, leckdo pak podlehl nebo podlehne brusičským svodům...

Jinou povahu má ovšem 2. osoba (tentokrát singuláru) u F. X. Šaldy, kde vlastně zastupuje osobu první, ale i tak představuje prostředek kontaktu se čtenářem (*Také u Hálka nalezněš... Soudil bys tedy...*). Skutečná pluralita subjektů v textu (jiných než autor a potenciální, implikovaný čtenář) pak nastává tam, kde autor polemizuje s jiným autorem (proniká sem žánr polemiky), kde přímo reaguje na stanovisko jiného autora, nebo u už zmíněného žánru *Festschriftu*, kde autoři příslušného čísla *NŘ* vesměs prof. Smetánkovi blahopřejí, děkují atd. a kde texty nabývají i subjektivnějšího, osobnějšího zabarvení.

3.4. Jak už bylo uvedeno, v časopisech ze staršího období není autorský singulár příliš častý; není ovšem úplně ojedinělý a jeho užívání může mít různou

motivaci. Někde snad ani není možné užití plurálu – např. tam, kde F. Žilka komentuje svůj vlastní překlad Nového zákona do češtiny. Do NŘ přispívali i někteří učitelé a autoři, kteří nepatřili k profesionálním jazykovědcům: píšou o tom, kde se narodili, vyrostli, jak se v různých regionech seznamovali např. s jednotlivými varietami češtiny apod.; to jsou texty značně subjektivní, kterým by opravdu autorský plurál „neslušel“. Prostřednictvím 1. osoby sg. autoři odkazují i ke svým postupům při provádění výzkumu a zajímavým zážitkům. Naproti tomu v některých případech má singulár spíše funkci nebo motivaci technickou – uplatňuje se při autocitacích, odkazech k vlastním textům nebo při vyjádření vyhraněného stanoviska k textům někoho jiného, apod.; tady se s jednotným číslem setkáváme nezdědka v poznámkách pod čarou.³

F. Žilka: Nejsem odborník v historické gramatice české, ale myslím, že mám cit pro zákony řeči. Když jsem se učil cizím řečem, ať klasickým, ať moderním, všiml jsem si velmi bedlivě jazykových a zvláště slohových odlišností. Tímto snad zčásti vrozeným, zčásti vypěstovaným citem jsem dospěl k jisté normě českosti a podle té jsem se řídil. Snažil jsem se překládati tak, jak by psal ušlechtilou mluvou dnešní český spisovatel.

K. Rodina: Vyrostl jsem v Dožicích, hned za jv. hranicemi plzeňského okresu na předělu úslavsko-otavském. Tuto výslovnost jsem znal již jako chlapec od lidí ze sousední obce Měřčina, jimž se u nás říkalo Zelnohoráci [...] Bývala u nás služka ze Zelenohorska, která vyslovovala *kob-la, bl, koupl*; říkali jsme, že mluví jako chlap. Nyní žijí již dvanáct let v Koterově, u samé Plzně, kde je tento typ u domorodých lidí ještě zachován, ač k jeho východním hranicím již není daleko.

V. Mathesius: Již na konci své úvahy *Několik slov o podstatě věty* (v Čas. pro mod. fil. X, 1924) jsem uvedl, že vědecká gramatika, pojatá se stanoviska funkčního, podle mého mínění přirozeně se dělí ve dva základní oddíly, nauku o pojmenování a nauku o usouvztažnění, a v studii *On some problems of the systematic analysis of grammar* (Travaux du Cercle linguistique de Prague VI, 1936) jsem tuto svou základní myšlenku rozvedl podrobněji. Vycházím přitom ze dvou základních procesů, kterými se umožňuje akt promluvení.

J. M. Kořínek: [2] Slovník jazyka českého nadále zkracuji S. – Děkuji i na tomto místě ředitelství Slovníku za lask. dovolení, užití k této práci výpisků v něm chovaných.

[3] Vymýtil jsem ze S. duplikáty, vzniklé excerpce různých vydání téhož textu, dále doklady z příkladů v textech mluvnických, vlast. jména a jeden doklad v citátu z lidové písně.

Autorský singulár pak nacházíme i u některých projevů skromnosti, opatrnosti při sdělování vlastních názorů nebo výsledků, oslabování jejich

---

³ K pragmatickým funkcím autorského singuláru srov. podrobně Walková (2020).

platnosti (tzv. hedges); z takových exponentů modalizace uvedme aspoň ty elementární, slovesné tvary 1. osoby sg. jako *myslím, tuším, domnívám se, věřím, doufám*, ale naproti tomu i kategorické *trvám* (*Věc je trvám už nyní docela jasná*) nebo *pravím, že...*

A opět je možno uvést řadu frází a formulí, které jsou založeny na autorském singuláru a jejichž prostřednictvím se autor vztahuje – obdobně jako u autorského plurálu – buď k průběhu svého výzkumu (*Mým úkolem/cílem bylo... Snažil jsem se získat materiál...*), nebo metatextově k právě produkovanému textu (*Jak jsem vyložil výše... Promluví o tom doleji...*), nebo ke svým předchozím příspěvkům (*Jak jsem již poznamenal a podrobněji odůvodnil ve stati...*).

Mým úkolem/cílem bylo... Snažil jsem se získat materiál... Běží mi o to, abych získal co nejvíce důkazů...

Zdůrazňuji... Opakuji... Chtěl jsem upozornit... Pokusil jsem se naznačit... Jak jsem citoval výše... Z mého rozboru vysvítá... Soudím a mám takřka za jisté... Musím zdůraznit... Rád bych upozornil... Připomínám... Zde jsem ukázal... Nemohu uznati... Nemohu se ubránit závěru... Dospěl jsem k formulaci... Tímto názvem rozumím... Uzavírám, že... Jako příklad uvádím... Nejde mi zde o postižení... Pokládám za prokázané...

Promluví o tom doleji... V této stati si chci všimnouti... Jak jsem vyložil výše... Jak jsem citoval výše... O tom jsem se již zmínil... Nyní uvedu několik poznámek... Dříve než to odůvodním... Ke konci chci ještě sdělit...

Podle mého mínění... Podle mého názoru... Pokud vím... Ví velmi dobře... Nemohl bych souhlasit... Tím nechci říci... Mohu říci... Mám za to... Jsem si vědom, že... Zdá se mi nepochybně...

Budiž mi dovoleno poukázat k... Poukázal bych ještě na...

Jak jsem o tom psal... Jak jsem již poznamenal a podrobněji odůvodnil ve stati... Svě mínění jsem shrnul v pojednání... Proti tomuto pojetí jsem se ozval již roku 1911 v...

3.5. Kromě autorského plurálu a singuláru představuje ovšem ještě další možnost, kterou autoři hodně využívají a mají v oblibě, vyjadřování neosobní, založené především na pasivních tvarech slovesných (*jak bylo řečeno, zaznamenáno...*) a na výrazech *je třeba, je nutno, lze/nelze, je/není možno*. K těm můžeme ze starších ročníků našich časopisů přidat ještě např. archaické *sluší se dodat, dlužno dodat, budiž tu poznamenáno, nebuď však zamlčeno*.

Z toho, co už bylo řečeno, vyplývá... Jak bylo řečeno... Při diskusi bylo upozorněno na otázku... Budiž tu poznamenáno... Nebuď však zamlčeno... Výše bylo naznačeno, že... Jak již bylo uvedeno výše... O pojmu bylo uvažováno, s termínem bylo pracováno... Lze tedy pokládati za jisté... Úhrnem lze říci... Z toho lze soudit... Bylo by lze mluvití o... S tímto závěrem nelze úplně souhlasit... Nebylo lze uvést ani jediný příklad...

Je třeba upozornit na... Je třeba uvážit... Možno si všimnouti ještě... Není možno tu uváděti... Tyto otázky bude nutno co nejdříve řešiti... K tomu je nutné poznamenat... Napříště bude nutno... Nutno konečně podtrhnout... Bylo by nezbytné věnovat ještě pozornost... A tu třeba poznamenati... Jest třeba připomenout... Pro úplnost je třeba připomenout... Bylo by namístě přihlédnouti k... Tuto okolnost je třeba si uvědomit... Dalších dokladů netřeba...

Dlužno ještě podotknouti... Dlužno se tu však zmínit... Sluší se připomenouti...

Jak je vidět... Z toho je vidět, že... Zdá se...

Z tohoto pohledu se nedá usuzovati... To nebude lehké vysvětliti... Mohlo by se snad mysliti, že... Vysvětlení by se mohlo hledati v tom... Výsledkem jest...

Nelze zcela vyloučit... Bylo by možné připustit... Za zmínku stojí...

To je otázka... Teď je otázka... A tu je otázka... Zbývá ovšem otázka... Na tuto otázku není zatím odpověď... Další otázkou hodnou zájmu je... Tato otázka se nedá jednoznačně rozhodnout...

A k neosobnímu vyjadřování můžeme připojit ještě typ metonymický (srov. Kaderka, 2016: 206), kde se autor „schovává“ za *článek, studii, text, příspěvek*... – nepřipomíná, neukazuje, nesnaží se, nevěnuje se autor, nýbrž článek atd.:

Uvedený výše článek připomíná... Cílem článku je ukázat... Záměrem tohoto textu není... Příspěvek se snaží... Analýza vychází... Studie se věnuje...

3.6. Nemálo příkladů lze nalézt i na kombinování, rychlé střídání jednotlivých možností, tj. autorského singuláru, autorského plurálu, plurálu inkluzivního i neosobní dikce. Důvodem jistě není pouhá stylistická diference; někdy se zdá být patrná motivace volby singuláru a plurálu (např. vztahování jednou k výzkumu, jindy k textu, k publikaci výsledků).

S. Petřík: Nyní **uvedeme** některé doklady své, **udávající** zpravidla příslušnou situaci nebo i gesto... Hlavně **jsem pozoroval** sebe a výslovnost osob, jejichž výslovnost je **mi** dobře známa. K takovému studiu **je třeba si vyvoliti** osoby, které markantně rozlišují vysoké a nízké tóny. **Abych měl** poněkud přesnější měřítka po ruce při posuzování hloubky tónu, **pokládám** za hluboký tón ten, který je nižší než koncová slabika oznamovací věty...

F. Kopečný: Materiál, který **mám**, je z afektivní řeči, a to libě náladové nebo přímo mazlivé; v řeči nelibě náladové **jsem** gramatické odchylky **neslyšel**, leda přímé posměšné napodobení vadné části výpovědi. K takovému materiálu **je těžko se dostat**, před svědky se lidé mazlí s korekcí. **Snažil jsem se získat** materiál z řeči, která nebyla podmíněna přímým napodobením dětské řeči a jejich projevů. Přesto má **naš materiál** společné s řečí dětskou právě ono dotvořování gramatické stavby; avšak je viděti v tomto dotvořování v řeči náladové to, co **bychom mohli nazvati** poukazem na směr vývoje v daném stavu jazyka...

F. Trávníček: Důrazem **rozumím** zvláštní význam slova, sousloví ve větě se zřením k tomu, co bylo nebo bude řečeno, co má mluvčí na mysli, k celé situaci. Tak když **vyslovujeme** souhlas nebo nesouhlas s něčím miněním, tvrzením, nebo když **stavíme** něco do protivy, když to **srovnáváme**, vytykávě **spojujeme**, nebo když **přesunujeme** pozornost na něco jiného. **Počítám** sem i citový, vzrušený ráz věty, kterým mluvčí vyjadřuje svůj citový vztah k větě, k jejímu obsahu, vzrušení, podiv, úžas, rozhořčení, nevěli a p. **Bylo by dobře možné** nazývati to důrazem citovým, kdežto v prvních případech **bylo by lze mluvíti** o důrazu při souhlasu, při nesouhlasu (odporu), při protivě a při přesunování pozornosti, souborně o důrazu necitovém. **Spojují** tyto jevy proto, že se nezdá, že oba vyskytují zároveň...

Níjak vzácné nejsou případy, kdy se v jednom článku setkáváme s autorským singulárem (*rád poskytnu seznam...*), uplatněným mj. v technických poznámkách pod čarou (*dal jsem přednost zápisu...*), dále s autorským plurálem vztaženým k výzkumu (*analýzu jsme provedli...; naše data...*) i k orientaci v textu (*dosud jsme uváděli..., jak jsme už připomněli..., náš návrh zní..., shrnujeme tedy...*), s plurálem inkluzivním (*vidíme, můžeme předpokládat, podívejme se...*) i s vyjadřováním neosobním (*tento příspěvek představí...; bylo přistoupeno k následujícím řešením...*).

4. Strukturace a vyjadřování autoreference u článků z let 2015–2020

4.1. Novější články, napsané a publikované v 21. století, jsou proti textům o 80 let starším strukturovány značně odlišně. S určitými odchylkami autoři víceméně dodržují dnes asi nejrozšířenější model IMRAD (Introduction – Methods – Results – Discussion). Téměř všechny články mají na začátku oddíl nadepsaný *Úvod*, *Úvodem*, ev. *Východiska*, *Východiska a cíle*, *Zaměření a cíle příspěvku*; ve výjimečných případech sice chybí explicitní nadpis, ale úvodní oddíl je i tak jasně vyčleněn. Na konci článku pak stojí oddíl nadepsaný *Závěr*, *Závěrem*, *Závěry*, ev. *Diskuse a závěr*; někdy také *Shrnutí*. Mezi *Úvodem* a *Závěrem* je střední část obsazována oddíly s nadpisy *Data*; *Metoda*; *Metody a materiál*; *Analýza*; *Výzkum*; *Interpretace*; *Výsledky*; *Diskuse*; ale často mezi *Úvodem* a *Závěrem* nacházíme spíše tematické nadpisy, kombinované případně s těmi právě uvedenými. K začátku článku umísťují různí autoři i oddíly nazývané *Struktura studie*; *Stav poznání*; *Dosavadní literatura*; *Teoretická východiska*; *Teoretický a metodologický rámeček*; *Vymezení problému*; *Výzkumné otázky*; *Definice*, *Vymezení pojmů*; *Empirické údaje*; ty jsou někdy

součástí (pododdíly) *Úvodu*, jindy následují jako samostatné oddíly za *Úvodem*. Výjimečně nesou rámcové oddíly označení *Prolog* a *Epilog*. Nadpisy i subnadpisy bývají číslovány; někdy jsou texty rozděleny do oddílů pouze pomocí čísel; a jen výjimečně, u kratších článků podobná strukturace chybí. Někteří autoři využívají bohaté víceúrovňové členění. Zdá se, že tento způsob (jistě podporovaný stylem odborného diskurzu anglosaského) je považován už za zcela závazný. Na segmentaci textu se podílejí rovněž už skoro nezbytné tabulky, grafy, diagramy a různé obrázky – ve starších ročnících časopisů v podstatě nemyslitelné.

4.2. Subjekt autora je v novějších textech exponován opět převážně autorským plurálem – tam, kde se mluví o výzkumu: *provedli jsme excerpce; námi prováděný výzkum* (tady ovšem mohou autoři plurálovými tvary odkazovat k celému týmu, který se na výzkumu podílel) i tam, kde jde o orientaci v textu metatextovými odkazy: *jak jsme uvedli výše, jak se k tomu dostaneme dále*. Plurál autorský bývá i zde kombinován s plurálem inkluзивním (*podíváme se nyní blíže...*), hlavně ve tvarech imperativních (*vraťme se k..., přejdeme nyní k...*). Zjišťování přítomnosti autora v textu je ovšem komplikováno tím, že v novějším období má velký počet článků dva a více autorů; v tomto případě je užívání plurálu nezbytné a nemusí jít o žádný „plurál skromnosti“. Ale někdy i u textů se dvěma a více autorkami lze rozpoznat formální autorský plurál; projevuje se koncovkami slovesných tvarů *zvolili jsme, zaznamenali jsme*, tedy porušením pravidla shody přísudku s podmětem v češtině.⁴ Autorkou následující ukázky je však jediná žena, která se důsledně přidrží konvence autorského plurálu (i např. ve formulacích typu *Označení jazykový poloútvár jsme se přidrželi ve své diplomové práci...*).

J. Příkrylová: Při volbě metody sběru dat jsme zvažovali jednak dotazníky, jednak pozorování a rozhovory. Dotazníky jsme však již v počátku zavrhlí, a to především proto, že naším cílem bylo získávání nových informací a při pilotním výzkumu jsme při pokusu získat data touto metodou nejčastěji naráželi na rozpačité a v daném okamžiku i poněkud bezradné odpovědi. Kromě toho jsme toho názoru, že pro sběr nových dat v novém prostředí není tato metoda vhodná. Navíc jsme měli výhodu de facto každodenního pohybu v policejním prostředí, které jsme se rozhodli využít pro zúčastněné získávání jazykového materiálu.

---

⁴ V takových případech užívají konvencionalizovaný autorský plurál, s univerzální koncovkou *-i* u slovesných tvarů typu *zvolili jsme*, i ženy. Pokud by např. dvojice autorek nechtěla užít autorský plurál, musely by tyto slovesné tvary zakončit *-y*, tj. *zvolily jsme*.

Spíše singulár bychom asi očekávali u technických poznámek pod čarou, kde autor vysvětluje např. zvolený způsob zápisu některých údajů apod.; ale i tam se můžeme setkat s autorským plurálem:

P. Mareš: [2] Ve shodě s územ projektu uvádíme u dopisů datum ve formátu RRRR-MM-DD (mají-li části dopisu odlišnou dataci, užívá se podtržítka: DD_DD) a dále jméno adresáta. K tomu připojujeme iniciálu příjmení editora publikace, v níž byl dopis uveřejněn a k níž přihlížíme, spolu s číslem strany. Především ovšem vycházíme z transliterace dopisů pořízené v rámci projektu.

V tomto předběžném pokusu o interpretaci rozsáhlého materiálu jsem se nepokusila o přesné kvantitativní zachycení poměru mezi články s převažujícím autorským plurálem a články s výrazným autorským singulárem, ani o zachycení proměn tohoto poměru na časové ose. Bylo by to značně obtížné i z některých už uvedených důvodů (velký počet článků s ne pouze jedním autorem; plurálové odkazování k celému týmu; rychlé střídání singuláru a plurálu, zdaleka ne vždy funkčně motivované; aj.). Lepší podmínky k takovému zjištění měl P. Sojka, který se zabýval texty studentských kvalifikačních prací; diplomovou práci nikdy nepíše více autorů společně... Lze jen registrovat články, jejichž autoři jasně preferují autorský singulár (jak to dokumentují následující ukázky), nebo aspoň kombinují singulár buď s inkluzivním plurálem, nebo s formulacemi neosobními.⁵ Tak např. jeden z kmenových autorů NŘ mezi roky 2015 a 2020 přešel od dříve důsledně užívaného autorského plurálu k jasně dominujícímu singuláru. Autorský plurál jistě převládá i v současných textech; pro řadu autorů je však užívání singuláru přirozené, nelze ho už považovat za výraz nadřazenosti, „vychloubání“, „vyhroceného jáství“ (jak to zmiňuje M. Čechová 2009: 7, 10). Z vyhraněných příkladů na singulár vybírám:

M. Beneš: Jako dlouholetý pracovník oddělení jazykové kultury ÚJČ AV ČR můžu mluvit především o praxi jazykověporadenské. Během desetiletí svého poměrně intenzivního zapojení do této praxe jsem postupně došel k názoru (zkušenosti) [...] Daná aktualizace se mi zdá obzvlášť vhodná [...] Věřím, že následující stránky dokážou o tomtéž přesvědčit i čtenáře.

---

⁵ Důkladný, rovněž diachronně orientovaný výzkum užívání 1. osoby sg. ve slovenských lingvistických textech provedla M. Walková (2020). Využila k němu 1338 textů z let 1966–2015 (mých článků bylo celkem 509), s pomocí speciálního softwaru provedla i kvantifikaci zastoupení autorského singuláru a konstatovala, že výskyt singuláru v posledních letech nijak markantně nevzrůstá.

M. Nývltová: Cílem mého bádání bylo ověřit a zejména doplnit a zpřesnit, nebo naopak zpochybnit závěry, ke kterým dospěli zmínění autoři [...] Běžné, neprestížní tisky jsou v mém výzkumu ponechány stranou, neboť v nich sazeči pravděpodobně nevěnovali pravopisné podobě textu tolik pozornosti. Nezabývám se ani rukopisy, ve kterých mohlo být užití majuskulí motivováno i jinak než pravopisně...

K formulacím neosobním lze přičíst i typ, kdy autorka ke svému subjektu nepoukazuje prostřednictvím 1. osoby singuláru ani plurálu, ale využívá osobu třetí: *autorce se podařilo získat... jedinou autorce známou výjimkou je...*

5. Proměny názvů studií a článků

Poslední část své srovnávací analýzy bych chtěla věnovat názvům studií a článků v obou sledovaných lingvistických časopisech, neboť názvy prošly podle mých zjištění markantní proměnou, zejména směrem k většímu rozsahu a komplikovanější struktuře. Jediné, co zřejmě zůstává konstantní a bez čeho se čeští autoři neobejdou, v čem zůstávají věrni „teutonskému“ stylu (srov. k tomu Daneš, Čmejrková, Světlá 1999), jsou názvy začínající nesměle *O...*, *K...*, *Poznámky k...* apod.; s těmi se setkáváme zhruba stejně často ve starším i novějším sledovaném období, např.: *K intonaci věty; K skloňování českých příjmení; O slově velkoměsto apod.; Několik poznámek k výkladům slov; Dvě poznámky k českému skloňování; K otázce třídění podstatného jména a slovesa v novočeském tvarosloví; O jazyce próz Jaroslava Hutky; Několik poznámek k dvojnásobné prefixaci (nejen u sloves); Poznámky k signalizaci argumentace v jazykové interakci*. V *NŘ* ve starším období byly pravidelně, skoro v každém čísle zařazovány *Poznámky k Příručnímu slovníku jazyka českého* (dlouho je publikoval Jiří Haller, po něm pak později Eugen Knap). U názvů anglických článků nic takového nenajdeme, zato u článku německého (v *SaS*) příznačně ano, ten začíná *Zur Frage...*

Dále je příznačné, že ve starším období (zejména v *NŘ*) byly názvy většinou poměrně krátké – v seznamu názvů ze všech šesti ročníků pouze jeden název (článku B. Vydry) přesahuje jeden řádek: *Jaký je původ a skloňování jména polského generálního inspektora Edwarda Rydze-Śmiglého*. Převládají názvy krátké, nezřídka jednoslovné nebo dvouslovné; funkci názvu plní někdy pouze výraz, kterému se autor věnuje, např. *Marie; Příbor; Jméno Píšťany; Příjmení Purkyně; Olovrant, havránka; Ses, sis; Vývolati, vyvolávati*. Některé delší názvy už svou strukturou signalizují spíše narativní povahu článku: *Jak*

jsem uvítal mladou „Naši řeč“; Jak jsme prožívali snahy o čistotu jazyka; Jak se ujal název výsadek; Jak vznikaly místní názvy Jablonné – Gabel; Zpověď bývalého orthografisty; Ze života leteckých názvů. Také v SaS ve starším období zaznamenáváme názvy velmi stručné, např. u statí J. Mukařovského *Vítězslav Hálek; F. X. Šalda; Estetika jazyka; O jazyce básnickém*; dále např. *Znaky divadelní* (P. Bogatyrev); *Jazyk zákonodárcův* (Z. Peška). Jen zcela výjimečně se objeví název obsahující příklad, textovou ukázkou (*Aniž křičte, že vám stavbu bořím. Příspěvek k bádání máchovskému* – O. Fischer); a vzácné jsou i delší, dvoudílné názvy:

Jan Mukařovský: Protichůdci. Několik poznámek o vztahu Erbenova básnického díla k Máchovu

Jan B. Čapek: Poznámky o stylu, jazyku a zařazení Kuzmányho „Běly“ (K jejímu stoletému výročí)

Václav Flajšhans: Linda a Rukopisy (Dvě jazykovědné úvahy jubilejní – k 16. září 1937)

Naproti tomu v našem 21. století se názvy značně prodlužují (obdobně jako samy texty článků) a dochází k jejich typové diverzifikaci. V *NŘ* se rozhojňují názvy dvojdílné, různě strukturované – druhá část názvu může být uvedena slovem *aneb*, může následovat po dvojtečce či být umístěna do závorky:

Hana Mžourková, Jan Křivan: Pusťme uživatele do slovníku! *Aneb* o neprobádané cestě v české lexikografii

Jan Chromý: Experimentální výzkum gramatického vidu a způsobu slovesného děje: jazyková relativita a vidové vynučení

Jana Nová, Zdeňka Opavská: Odborní konzultanti všeobecného výkladového slovníku (praktické zkušenosti lexikografického týmu ze spolupráce s odborníky)

Velkou oblibu získává typ názvů, které obsahují konkrétní příklady probíraných jevů, citáty, textové ukázky – a opět, příklad může tvořit první část názvu, druhou část, dvě části mohou být spojeny výrazem *aneb*:

Petr Mareš: „Vypadlo to, ale miserabel pro mne“. Vícejazyčnost v korespondenci Karla Havlíčka

Ondřej Dufek: O ČEZu, UNESCO a Ikea. Psaní iniciálových zkratkových slov a tendence k jejich skloňování

Stanislava Kloferová: Dobrodružství dialektologie: *bur, burák, burásek, ořech, oříšek*

Radka Holanová: E-mailová komunikace pacientů s lékaři aneb Korťáky se mažou na noc

Michaela Lišková: Výměna stárnoucí manželky za hezkou mladou kočku aneb K exemplifikaci v Akademickém slovníku současné češtiny

Luboš Veselý: Poznámka k perifrastickému futuru u obouvidových sloves aneb Prezident bude abdikovat

A přibývají i maximalistické, dlouhé „vědecké“ názvy se složitou strukturou, někdy opět dvojdílnou: obsahují tolik komponentů, že jejich percepce může být pro čtenáře značně náročná. Vrcholem jsou pak názvy trojdílné, opět různě strukturované (viz poslední dvě ukázky):

Martin Beneš: Český zápis problematických pádů polských proprií s jednofunkčním písmenem i v koncové slabice

Barbora Štěpánková: K možnostem zachycení pragmatické složky významu v jednojazyčném výkladovém slovníku (na příkladu hesel z oblasti etnografie a antropologie)

Jiří Pergler: Sémantické mapy a slovtvorba aneb K polyfunkčnosti deverbativních slovtvorných prostředků ve staré a střední češtině

Mária Imrichová: Poznámky o lexikografických úskaliach pri spracovaní terminologického slovníka na príklade Slovníka právnických termínov pre verejnosť

Jan Kratochvíl: O trhání a trhu: úvěrová teorie společenské monetizace jako výkladové schéma etymologické souvislosti mezi trháním a pojmenováním směny

Tereza Klemensová: V Gruntě a Špicberk – toponyma německého původu v pohraničí v současnosti (na příkladu vybraných obcí Jesenicka)

Lucie Radková: Ráfek a cépézetka: Proč ne informátor a cela předběžného zadržení? Funkce policejní mluvy z pohledu jejích uživatelů

Oblibu získávají také názvy otázkové – někdy rovněž dvojdílné, sestávající případně i ze dvou otázek (poslední ukázka). Čtenářovu zvědavost a touhu znát odpověď jistě vzbudí např. názvy:

Pavel Machač: Kolik kmitů má české r?

Milada Homolková: Kdo hanobil mistra Jeronýma?

Petr Nejedlý: Slovtvorné „excesy“ ve starší češtině?

Jan Křivan: Kategorizace v lingvistice: spiritus agens nového poznání?

Luboš Veselý: Slibuju, že už nechybuju? Je sloveso chybovat obouvidové?

A konečně nesmíme vynechat atraktivní názvy vtipné, žertovné, hravé, jako např.:

Štěpán Šimek: Ze staročeské „kuchyně“ – k původu slova kuchař

Milada Hirschová: Neekvivalentnost „větných ekvivalentů“

Pavel Sojka: Instrumentál plurálu – „pádový kámen úrazu“?

Martin Šemelík, Michal Škrabal: Poznámky k poznámkám: Usage notes v českém lexikografickém prostředí

Může tu vzniknout dojem, jako by v současné době autoři soutěžili o přízeň čtenářů, resp. se snažili přitáhnout jejich pozornost co nejatraktivnějšími názvy. Na druhé straně se v současných člancích setkáváme i se střízlivými a věcnými názvy typu *Apoziční vedlejší věty*.

Na rozdíl od *NŘ Slovo a slovesnost*, „časopis pro otázky teorie a kultury jazyka založený v roce 1935 Pražským lingvistickým kroužkem“, se svými čtenáři nežertuje, ani jim neklade otázky, a jen výjimečně se je snaží zaujmout hned v názvu atraktivními příklady. Typické pro tento časopis a toto období jsou rozsáhlé, vysoce odborné, mnohakomponentové, někdy dvojdílné názvy jako:

Pavel Šturm, David Lukeš: Fonotaktická analýza obsahu slabik na okrajích českých slov v mluvené a psané řeči

Václav Jindráček: K možnostem stylistického hodnocení jazykových prostředků v mluvených projevech učitelů základních škol

Tereza Hejdová, Miloslava Vajdlová: Deverbativnost versus deadjektivnost: k možnostem interpretace substantiv s dějovým příznakem (se zaměřením na období staročeské a středněčeské)

Jakub Češka: Zrod Hrabalova spisovatelství: Lektorské řízení Hrabalovy tvorby v nakladatelství Československý spisovatel v první polovině šedesátých let

Jiří Homoláč, Kamila Mrázková: „S dovolením si na svém soukromém Twitteru budu dál psát, co chci“: Míšení diskurzních praktik a identit v twitterových účtech českých novinářů a vyjednávání jejich soukromého charakteru

V tomto kontextu pak možná docela přivítáme krátké a jednoduché názvy jako *Karel Klostermann a diskurz o Šumavě* (Michal Hořejší).

6. Závěr

V závěru příspěvku se už jen na okamžik vrátím k naší kýžené „frázové bance“, pro kterou může být užitečný např. i seznam sloves vybraných ze sledovaných frází, který představuje vedlejší produkt mé analýzy časopisů pro tento příspěvek (v abecedním řazení):

analyzovat, argumentovat, citovat, diskutovat, dodat/dodávat, dokázat/dokazovat, doložit/dokládat, domnívat se, doplnit, dospět k, dotknout se / dotýkat se, formulovat, hodnotit, charakterizovat, jevit se, konstatovat, myslet, najít/nacházet, nalézat, navázat/navazovat, naznačit, objasnit, obrátit se k, obsahovat, odpovědět, omezit se, opírat (se), ověřit/ověřovat, plynout, počítat s, podávat, podotknout, pojednat, pokládat / považovat za..., pokusit se, popsat, posuzovat, potvrdit, poznamenat, pozorovat, pracovat s, prezentovat, probrat/probírat, předpokládat, představit, přejít, přihlédnout / přihlížet, připojit, připomenout, připustit, přiřadit, přistoupit, rozhodnout se, řešit, setkat/setkávat se, shodovat se (ne-), shrnout, sledovat, soudit, souhlasit/nesouhlasit, soustředit se na, srovnat, tvrdit, ukázat, upozornit, upravovat, upřesnit, určovat, usoudit, uvážit, uvědomit si, uvést/uvádět, věnovat (se / pozornost), vrátit se k, všimnout si, vycházet z, vykládat, vyloučit, vyřadit, vysvětlit, vyvodit/vyvozovat, vyznačit(ovat), vztahovat k, zabývat se, zaměřit se, zamýšlet se, zapisovat, zařadit, zastavit se, zaznamenat, zdůraznit, zjistit, zkoumat/prozkoumat, zmínit, zpracovat

„Frázová banka“ je projekt orientovaný do značné míry didakticky, zaměřený na studenty, doktorandy a výuku akademického psaní. Tento příspěvek snad naznačuje, že výzkum v rámci tohoto projektu může být přínosný i pro hlubší poznání českého vědeckého diskurzu a jeho vývoje.

Literatura

- Čechová M., 2009, Užití kategorie osoby jako výraz nadřazenosti, nebo sounáležitosti? „*Naše řeč*“, 92, č. 1, s. 3–11.
- Čmejrková S., 1996, Academic writing in Czech and English. – *Academic Writing: Intercultural and Textual Issues*, eds. E. Ventola – A. Mauranen, Amsterdam: John Benjamins, s. 137–152.
- Čmejrková S., 2007, Intercultural issues in Academic Writing: Forms of authorial self-reference in Russian and Czech scientific texts. – *Sprache und Diskurs in Wirtschaft und Gesellschaft: Slawistische Perspektiven (= Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 66)*, eds. U. Doleschal, E. Hoffmann, T. Reuther, München – Wien: Verlag Otto Sagner, s. 53–72.

- Čmejrková S., 2008, Lingvista a jeho diskurzni komunita. – *Jazyk a jazykoveda v pohybe. Na počesť Slavomíra Ondrejoviča*, ed. S. Mislovičová, Bratislava: Veda, s. 55–65.
- Čmejrková S., 2013, Vědecký styl. – *Studie k moderní mluvnici češtiny 2, Komunikační situace a styl*, eds. M. Beneš et al., Olomouc: Univerzita Palackého, s. 70–94.
- Čmejrková S., Daneš F., Světlá J., 1999, *Jak napsat odborný text*, Praha: Leda.
- Dontcheva-Navrátilová O., 2013, Authorial presence in academic discourse: Cross-cultural analysis of the use of author-reference pronouns, „*Linguistica Pragensia*“, č. 1, s. 9–30.
- Duszak A., 1994, Academic discourse and intellectual style, „*Journal of Pragmatics*“, 21, č. 3, s. 291–313.
- Ferenčík M., 2021, Komunikácia v globalizovanej vede: Porovnávací analýza domáceho a anglosaského štýlu vedeckého písania v lingvistike, „*Jazykovedný časopis*“, 72, č. 3, s. 739–768.
- Fišer Z., 2016, Akademické psaní. – *Nový encyklopedický slovník češtiny*, eds. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 65–67.
- Galtung J., 1981, Structure, culture and intellectual style, „*Social Science Formation*“, 20, č. 6, s. 817–856.
- Hirschová M., 2013, *Pragmatika v češtině*, 2. doplněné vydání, Praha: Karolinum.
- Hyland K., 2009, *Academic Discourse*, London: Continuum.
- Chejnová P., 2014, Akceptabilita autorského plurálu a singuláru z hlediska laického vnímatele, „*Jazykovědné aktuality*“, 51, č. 1–2, s. 4–14.
- Chovanec J., 2012, Written academic discourse in English: From local traditions to global outreach, „*Brno Studies in English*“, 38, č. 2, s. 6–16.
- Kaderka P., 2016, Sféra odborné komunikace. – J. Hoffmannová et al., *Stylistika mluvené a psané češtiny*, Praha: Academia.
- Kozubíková Šandová, J., 2019, Proměny českého akademického diskurzu během posledních padesáti let, „*Časopis pro moderní filologii*“, 101, č. 1, s. 54–71.
- Mathesius V., 1943, Jazykozpytné poznámky k řečnické výstavbě souvislého výkladu, „*Slovo a slovesnost*“, 9, č. 2–3, s. 114–129.
- Mauranen A., 1993, *Cultural Differences in Academic Rhetoric: A Textlinguistic Study*, Frankfurt: Peter Lang.
- Morley J., 2015, *The Academic Phrasebank: An academic writing resource for students and researchers*, Manchester: The University of Manchester.
- Sojka P., 2022, Autorský plurál v současné češtině – na příkladu závěrečných studentských prací, „*Korpus – gramatika – axiologie*“, 25, s. 36–51.
- Walková M., 2020, Diachronia používania prvej osoby singuláru v slovenských jazykovědných štúdiách a článkoch, „*Slovenská reč*“, 85, č. 1, s. 82–95.

*On the development of Czech academic discourse:
The development of the structure of journal articles over 80 years*

The aim of a current project at the Czech Language Institute, Czech Academy of Sciences, is to specify the characteristics of contemporary academic discourse with a focus on the structure of journal articles, i.e., the main components of the article (introduction – central part – conclusion) which are filled by more or less standardised steps and procedures. For example, in the introduction, the aims and topic are established, research questions are posed, the relevant literature is referred to, gaps in the previous research are indicated, and the like; and at the same time, prototypical metatextual phrases used to mark individual steps can be captured. Phrases, such as “Cílem našeho článku je upozornit na...” (The aim of our article is to draw attention to...), “Tomuto problému nebyla dosud věnována dostatečná pozornost” (This problem has thus far not received sufficient attention) will be the subject of a search using a corpus of journal articles, a comparison between Czech and English will be undertaken, and the results (in the form of a “phrasebank”) will be used in the teaching of academic writing to students at various levels. This contribution should add at least a partial historical dimension to the research – the main Czech linguistics journals “Naše řeč” and “Slovo a slovesnost” have been published since 1917 and 1935, respectively. It is thus possible to compare the structure of the articles published and the phrases used in them, e.g., during the period 1935–1940 and 80 years later, during 2015–2020. This comparison reveals some aspects of Czech academic discourse and, in the case of the most recent years, the degree to which it is influenced by English-language academic discourse.

Keywords: *academic writing, phrasebank, Czech and English academic discourse, journal articles, the development of their structure and titles*